

ұйымдар мен мемлекеттер қаржылық, ішкі процестер, инновация және кадрларды басқару арқылы өздерінің стратегияларын жүзеге асыра алады [10]. Бұл әдіс көптеген дамыған елдерде кеңінен қолданылып келеді. Мысалы, Германияның экономикалық стратегиялары осы көрсеткіштерді қолданып, ұлттық деңгейде қаржылық тұрақтылық пен инновациялық даму арасындағы тепе-теңдікті сақтап отыр. Daimler және Siemens секілді ірі неміс компаниялары қаржылық және стратегиялық басқаруды үйлестіре отырып, халықаралық нарықта тұрақты көшбасшылардың бірі болып қала беруде.

Қорытындылай келе менеджмент ұлттық экономиканың бәсекеге қабілеттілігін арттырудың негізгі драйвері ретінде маңызды рөл атқарады. Стратегиялық басқару, инновацияларды енгізу, кадрлық және қаржылық менеджмент құралдары арқылы елдің экономикалық әлеуеті артып, жаһандық нарықта бәсекеге қабілеттілік деңгейі жоғарылайды. Қазіргі жаһандану дәуірінде әрбір мемлекет ұлттық экономиканың тиімділігін арттыру үшін менеджменттің озық әдістерін енгізуі қажет. Менеджменттің табысты жүзеге асуы тек ел ішіндегі ғана емес, жаһандық нарықтағы экономикалық орынды нығайтуға мүмкіндік береді. Сонымен, бұл процестің сәтті жүзеге асуы елдердің халықаралық аренадағы орнына тікелей әсер етеді [6][7][10].

Әдебиеттер тізімі

1. Porter, M. E. (1990). *The Competitive Advantage of Nations*. New York: Free Press.
2. Barney, J. B. (1991). Firm Resources and Sustained Competitive Advantage. *Journal of Management*, 17(1), 99-120.
3. Drucker, P. (2001). *The Essential Drucker*. Harper Business.
4. Grant, R. M. (1996). Toward a Knowledge-Based Theory of the Firm. *Strategic Management Journal*, 17, 109-122.
5. Schumpeter, J. A. (1942). *Capitalism, Socialism and Democracy*. Harper & Brothers.
6. World Economic Forum. (2023). *Global Competitiveness Report*. Retrieved from <https://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2023>.
7. OECD. (2021). *Innovation and Growth: Rationale for an Innovation Strategy*. OECD Publishing. Retrieved from <https://www.oecd.org>.
8. Christensen, C. M. (1997). *The Innovator's Dilemma: When New Technologies Cause Great Firms to Fail*. Harvard Business Review Press.
9. Kogut, B., & Zander, U. (1992). Knowledge of the Firm, Combinative Capabilities, and the Replication of Technology. *Organization Science*, 3(3), 383-397.
10. Kaplan, R. S., & Norton, D. P. (1996). *The Balanced Scorecard: Translating Strategy into Action*. Harvard Business Review Press.

FTAХА 06.54.31

Д.Мәкен, Д.Серикова, А.О.Мусабекова
Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды зерттеу университеті
Қазақстан Республикасы, Қарағанды қ.
makendana@gmail.com

ӘЙЕЛДЕР КӘСІПКЕРЛІГІ: ТАБЫСҚА ЖЕТУ ЖОЛЫ, ҚИЫНДЫҚТАР МЕН ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ

Кәсіпкерліктің дамуы көптеген әйелдерге өз амбицияларына қол жеткізуге және әртүрлі салаларда табысқа жетуге мүмкіндік берді. Дегенмен, әйелдердің табысты кәсіпке жету жолы әрдайым оңай әрі тез болған жоқ. Соған қарамастан, көптеген табысты әйел-кәсіпкерлер әлемдік экономикада маңызды тұлғаларға айналып, басқаларды бизнеске белсенді қатысуға шабыттандырып келеді. Бұл мақалада әйелдер кәсіпкерлігінің негізгі ерекшеліктерін, оның артықшылықтары мен әйелдердің кезігетін қиындықтарын, сондай-ақ осы бағыттың болашақтағы даму мүмкіндіктерін қарастырамыз.

Әйелдер кәсіпкерлігі — бұл әйелдер басқаратын немесе жетекшілік ететін кәсіпкерлік қызмет. Бүгінгі таңда әйелдер сән, косметика, технологиялар және қаржы сияқты бизнес салаларында белсенді көрінуде. Аморуццо: "Сен бір ғана өмірді таңдауға міндетті емессің. Сені бақытты ететін барлық іспен айналыс.", - бұл шабыттандыратын ой, адам әртүрлі қызығушылықтарды қатар алып жүріп, өз құмарлықтарына еріп, өзін бір ғана іспен шектемеуге болатынын көрсетеді [1]. Зерттеулерге сәйкес,

шағын және орта бизнестегі әйелдердің үлесі жыл сайын өсіп келеді. Бұл өсімге ықпал етуші негізгі факторлардың бірі – қоғамның әйелдердің бизнес пен еңбек нарығындағы рөлін қабылдауының өзгеруі.

Әйелдер кәсіпкерлігінің негізгі ерекшеліктері:

1. Шығармашылық тәсіл. Әйелдер көбіне проблемаларды шешуде шығармашылық жолдарды табуға және басқаруда инновациялық тәсілдерді енгізуге бейім.

2. Эмпатия және эмоционалдық интеллект. Әйел-кәсіпкерлер экономикалық қана емес, әлеуметтік жауапкершілікке де назар аударады, клиенттер мен қызметкерлермен неғұрлым икемді әрі адал қарым-қатынастарды дамытады.

3. Әлеуметтік жобаларға басымдық. Әйелдер кәсіпкерлігі көбінесе өмір сүру жағдайларын жақсартуға және маңызды қоғамдық мәселелерді шешуге бағытталған. Бұл қайырымдылық жобаларында, бизнестің әлеуметтік жауапкершілігінде және экологияны қолдауда көрініс табады.

Әйелдер бизнеске алуан түрлілік пен ерекше артықшылықтар әкеліп, кәсіпорындардың табысты жұмысына ықпал етеді. Әйелдер кәсіпкерлігі тиімді болатынының бірнеше негізгі себептері бар. Әйелдер бизнесте жеке тәжірибелері мен ерекше қасиеттеріне негізделген өзгеше көзқарас әкеледі. Бұл компанияларға нарықтағы өзгерістерге бейімделуге көмектеседі. Әйелдер, әдетте, жоғары эмоционалдық тұрақтылыққа ие, бұл оларға бизнестегі қысым мен қиындықтармен күресуге мүмкіндік береді. Бұл белгі белгісіздік жағдайында бизнесті сәтті жүргізу үшін өте маңызды. Көптеген әйел-кәсіпкерлер тек пайда әкелетін емес, сонымен қатар қоғамға оң әсер ететін бизнес құруға тырысады. Бұл оларға клиенттермен және серіктестермен ұзақ мерзімді қарым-қатынастарды орнатуға мүмкіндік береді. Әйелдер бизнес байланыстар мен байланыс желісін дамытып, жаңа клиенттер, серіктестер және инвесторлар табуда. Әйелдер бизнесі жергілікті экономикаға, әсіресе дамушы елдерде айтарлықтай әсер етеді. Осы аймақтардағы әйел кәсіпкерлер жұмыс орындарын құруға және өз қауымдастықтарының өмір сүру деңгейін жақсартуға ықпал етеді. Олардың қосқан үлесі экономикалық өсуге ғана емес, гендерлік теңсіздік пен кедерлік сияқты әлеуметтік мәселелерді шешуге де көмектеседі. Көбінесе жергілікті экономиканың негізі болып табылатын микро және шағын бизнесті дамыту арқылы әйелдер қаржылық тәуелсіз болуға және отбасылары мен айналасындағылардың өмір сүру жағдайларын жақсартуға мүмкіндік алады.

Барлық жетістіктер мен артықшылықтарға қарамастан, әйелдер бизнесте табысқа жету жолында бірқатар кедергілерге тап болады. Бұл қиындықтар сыртқы және ішкі факторларға байланысты болуы мүмкін. Зерттеулер көрсеткендей, әйел-кәсіпкерлер жобаларына капитал тарту кезінде қиындықтарға жиі тап болады. Инвесторлар мен банкирлер әйелдердің стартаптарын көбінесе тәуекелді деп санап, бағаламай жатады. Өкінішке орай, «бизнес — ерлердің ісі» деген қоғамдық стереотиптер мен көзқарастар әйелдерге әсер етеді. Бұл серіктестер мен инвесторлар тарапынан төмен бағалау сияқты қосымша кедергілерді тудырады. Көптеген әйелдер кәсіпкер ретіндегі рөлін отбасындағы міндеттермен үйлестіруге тырысады, бұл айтарлықтай қысымды тудырады. Уақыт пен ресурстарды басқару негізгі мәселе болып, жоғары деңгейдегі ұйымдастырушылықты талап етеді. Әйелдерге бизнесте менторлар мен рөлдік модельдер жиі жетіспейді. Бұл әсіресе кәсіпкерлік жолын жаңа бастағандар үшін маңызды. Осы тұста Э.Д.Бабанова: «Өмірде қиындыққа тап болған сайын біз теріс энергияның дозасын аламыз. Оны өсу үшін энергия ретінде немесе өзін-өзі жою энергиясы ретінде пайдалануға болады. Сіз не таңдадыңыз? Егер бұл эпизод немесе эпизодтар сіздің өсуіңізге әлі түрткі болмаса, онда бұл энергияны бүгіннен бастап сынаққа бағыттаңыз. Сіздің жетістігіңіз-бір кездері сізді құнсыздандырған немесе қорлаған адамдарға ең жақсы жауап», - ұсынады [2].

Табысты бизнес құрып қана қоймай, қоғамға елеулі әсер еткен көптеген табысты әйел-кәсіпкерлердің мысалдары бар:

1. Опра Уинфри. Америкалық тележүргізуші, актриса және кәсіпкер. Ол өзінің Harpo Productions медиакомпаниясын құрды. Опра — қиын балалық шағы мен көптеген кедергілерге қарамастан, табысқа жеткен әйелдің жарқын мысалы. Оның оқиғасы бүкіл әлемдегі миллиондаған әйелдерді бизнес мақсаттарына жетуге шабыттандырады.

2. Сара Блейкли. Әйелдер іш киімін өндіретін Spanx компаниясының негізін қалаушы. Сара бизнесін аз ғана инвестициялармен бастаған, бірақ өзінің табандылығы мен өнімге деген сенімі арқасында оны көп миллиардтық компанияға айналдырды.

3. Тори Бёрч. Заманауи әйелдік пен стильдің символына айналған Tory Burch сән брендин құрған. Тори қайырымдылықпен белсенді айналысып, әйелдер кәсіпкерлерін қолдауға бағытталған бастамаларды қолдайды.

4. Шерил Сандберг. Facebook-тің (Meta) операциялық директоры және әлемдегі ең көп сатылатын «Не бойся действовать. Женщина, работа и воля к лидерству» кітабының авторы. Оның цифрлық бизнесті дамытуға және бизнестегі гендерлік теңдікті ілгерілетуге қосқан үлесі бүкіл әлем бойынша мыңдаған әйелдерді шабыттандырды. Сандберг әйелдер көшбасшылығы тақырыбын белсенді түрде насихаттайды және әйелдерді кәсіби салада сенімді және өршіл болуға шақырады.

5. Мелинда Француз Гейтс-әлемдегі ең ірі қайырымдылық ұйымдарының бірі Bill & Melinda Gates қорының негізін қалаушы. Оның жұмысы кедейлікпен күресуге және бүкіл әлемдегі өмір сүру жағдайларын жақсартуға бағытталған. Ол сондай-ақ әйелдер мен қыздардың мүмкіндіктерін кеңейтуге бағытталған жобаларға инвестиция салу арқылы әйелдердің жағдайын жақсарту мәселелерімен белсенді айналысады.

6. Арианна Хаффингтон-әлемдегі ең ықпалды интернет-басылымдардың бірі The Huffington Post-тың негізін қалаушы. Осы жобадан шыққаннан кейін ол әл-ауқатты жақсартуға және жұмыс ортасындағы стрессті азайтуға бағытталған Thrive Global компаниясын іске қосты. Хаффингтон медиа әлеміндегі ең ықпалды әйелдердің біріне айналды және оның мотивацияны жоғалту туралы кітаптары мен баяндамалары кәсіпкерлер арасында кең резонанс тудырды.

7. Уитни Вулф Херд. Әйелдерге онлайн танысуда басшылықты қз қолына алуға мүмкіндік беретін әйгілі танысу қолданбасы бар Bumble компаниясының негізін қалаушы және бас директоры. Вулф Херд компаниясы IPO-ға шыққан ең жас әйел болды, бұл әйелдердің көшбасшылығы жоғары технологиялық салаларда жақсы жұмыс істей алатындығын дәлелдеді.

Бұл оқиғалар әйелдердің табысқа жету жолы «Егер сізге "мүмкін емес" десе, бұл сіздің дұрыс бағытта келе жатқаныңыздың сенімді белгісі», - тұжырымдамасының [3] айқын дәлелі, әрі кәсіпкерлікте табысқа жетудің негізгі факторлары ретінде табандылық, шығармашылық көзқарас және өзіне деген сенімділік екенін көрсетеді. Мұндай көшбасшылардың мысалынан шабыт алған әйелдер бүкіл әлем бойынша өз жобаларын іске асырып, кез келген жағдайда табысқа жетуге болатынын түсінеді.

Әйелдер кәсіпкерлігінің болашағы жарқын әрі перспективалы. Технологиялардың, интернет платформаларының және цифрлық экономиканың дамуы әйелдерге өзін-өзі жүзеге асырудың жаңа мүмкіндіктерін ашады. Алдағы жылдары әйелдер кәсіпкерлігінің дамуына әсер ететін негізгі трендтер мыналар: технологиялық прогресс, қолдау бағдарламаларының дамуы, тұрақты дамуға қызығушылықтың артуы, жаһандану және халықаралық жобалар.

Онлайн платформалар мен цифрлық технологиялардың дамуы әйелдерге бизнес құруға және оны басқаруға көбірек мүмкіндік береді. Электрондық коммерция, әлеуметтік желілер арқылы маркетинг, IT әзірлемелер және стартаптар — әйелдер бизнесі белсенді дамып жатқан бағыттарға мысал. Әйелдер кәсіпкерлігін қолдауға арналған бағдарламалар мен бастамалар көбейіп келеді. Бұл гранттар, бизнес инкубаторлар, менторлық бағдарламалар және тәжірибе алмасуға арналған кәсіби қауымдастықтар болуы мүмкін. Әйелдер халықаралық нарықтарға жиі шығып, жаһандық бизнес ашуда және әлемдегі серіктестермен жұмыс істей келеді. Интернет пен жаңа технологиялар халықаралық аренада бәсекеге қабілетті бизнес құруға мүмкіндік береді.

Әйелдер бизнес қауымдастықтары әйелдер арасындағы кәсіпкерлікті қолдаудың маңызды элементтеріне айналады. Олар әйелдердің бизнесте кездесетін қиындықтарын жеңуге, ресурстарға, білімге қол жеткізуге және даму үшін қауіпсіз кеңістік құруға көмектеседі. Әйелдер бизнес қауымдастықтарының басты міндеттерінің бірі-нетворкинг-ке жағдай жасау. Көптеген әйелдер кәсіби байланыстар орнатудың шектеулі мүмкіндіктеріне тап болады, бұл бизнесті сәтті жүргізуге үлкен кедергі болуы мүмкін. Women's Business Enterprise National Council (WBENC) немесе Female Entrepreneur Association сияқты қауымдастықтар әйелдерге әлеуметтену аясын кеңейтуге, әлеуетті серіктестерді, клиенттерді және инвесторларды табуға мүмкіндік береді. Әйелдер бизнес қауымдастықтарындағы нетворкинг тек байланыс орнатуға көмектесіп қана қоймайды, сонымен қатар қатысушыларға тәжірибе алмасуға және бір-бірінің қателіктерінен сабақ алуға мүмкіндік береді. Бұл әсіресе тәжірибелі әріптестердің кеңестеріне сүйене отырып, көптеген қиындықтардан аулақ бола алатын кәсіпкерлер үшін өте маңызды.

Көптеген әйелдер қауымдастығы өз мүшелеріне білім беру және тәлімгерлік қолдау көрсетуге бағытталған. Тәлімгерлік бағдарламалары, вебинарлар мен тренингтер әйелдерге бизнесті тиімді жүргізу үшін қажетті білімге қол жеткізуге мүмкіндік береді. Мысалы, Ladies Who Launch немесе Women Entrepreneurs Organization сияқты қауымдастықтар қаржылық жоспарлаудан бастап маркетингтік стратегияларға дейінгі бизнестің әртүрлі аспектілерін қамтитын кең білім беру

бағдарламаларын ұсынады. Бұл бастамалар кәсіпкер әйелдердің біліктілігін арттыруда маңызды рөл атқарады және оларға сенімді көшбасшы болуға көмектеседі. Осындай қауымдастықтар негізінде оқыту кәсіби дағдыларды дамытуға ғана емес, сонымен қатар бизнесті жүргізудің инновациялық әдістерін игеруге көмектеседі. Тәлімгерлік әйелдер бизнес қауымдастықтарының маңызды бөлігі болып табылады. Тәжірибелі кәсіпкерлер өздерінің білімдері мен кеңестерімен бөлісіп, ісін жаңа бастаған әйелдерді барлық кезеңдерінде қолдайды. Vital Voices немесе Women Presidents' Organization сияқты қауымдастықтар қатысушыларға стартапты бастау немесе бизнесті масштабтау болсын, кәсіпкерліктің қиындықтарын жеңуге көмектесетін тәлімгерлік қолдауға қол жеткізуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, әйелдер бизнес қауымдастықтары табысты кәсіпкер әйелдер қатысатын іс-шараларды жиі ұйымдастырады. Олардың сәттілік тарихы басқаларды бизнес шыңдарын бағындыруға шабыттандырады және әйелдердің кез келген салада жоғары нәтижелерге қол жеткізе алатынына сенімділік береді.

Әйелдер бизнес қауымдастықтары тұрақты даму мен әлеуметтік жауапкершілікке бағытталған бизнесті дамытуға белсенді түрде үлес қосады. Мұндай қауымдастықтарға қатысатын көптеген кәсіпкерлер экологиялық және әлеуметтік пайдаға баса назар аудара отырып, бизнесті жүргізуге тырысады. SheEO сияқты қауымдастықтар адамдар мен қоршаған ортаның өмір сүру сапасын жақсартуға бағытталған инновацияларды ынталандыру арқылы қоғамға оң әсер ететін стартаптарды қолдайды. Әйелдер бизнес қауымдастықтары әйелдер арасындағы кәсіпкерлікті дамытуда маңызды рөл атқарады. Олар пайдалы ресурстарға қол жеткізуді қамтамасыз етеді, білім мен дағдыларды дамытады, тәлімгерлікті қолдайды және әйелдерді жетістікке жетуге шабыттандырады. Сонымен қатар, осы қауымдастықтар арқылы әйелдер тәжірибе алмасып, жаңа кәсіби байланыстар орнатып, әлеуметтік жауапкершілікке бағытталған тұрақты бизнес құра алады.

Қорытындылай келе әйелдер кәсіпкерлігі жыл сайын қызығушылық артып келе жатқан құбылыстардың қатарына жатады. Бұл заңды құбылыс, себебі бүкіл әлемде әйелдер бизнеске белсенді түрде еніп, ерлермен тең дәрежеде бәсекелесуде. «Әйелдер бизнесі» феномені ғылыми және тәжірибелік зерттеулердің нысанына айналып отырғаны түсінікті [4]. Әйелдер кәсіпкерлігі белсенді дамып, әлемдік экономикаға маңызды үлес қосуда. Қиындықтар мен кедергілерге қарамастан, әйелдер жоғары төзімділік, шығармашылық және әлеуметтік жауапкершілік танытып, бизнестерін ерекше әрі бәсекеге қабілетті етеді. Табысты мысалдар мен жаңа мүмкіндіктерден шабыттанып, көптеген әйелдер өз бизнесін құруға бел байлап, жаңа жетістіктерге жол ашуда. Болашақта әйелдер кәсіпкерлігі одан әрі өсіп, дамып, экономика мен қоғамда үлкен рөл атқарады.

Әдебиеттер тізімі

1. Аморузо С. «#Girlboss. Как я создала миллионный бизнес, не имея денег, офиса и высшего образования» [Текст] <https://www.litres.ru/book/sofiya-amoruzo/girlboss-kak-ya-sozdala-millionnyy-biznes-ne-imeya-deneg-of-28536668/>
2. Бабанова Э.Д. «К дзену на шпильках. Как создать новую жизнь и дело мечты с нуля» [Текст] / Бабанова Э.Д. - Издательство АСТ, 2019. <https://www.litres.ru/book/elizaveta-babanova/k-dzenu-na-shpilkah-kak-sozdat-novuyu-zhizn-i-delo-mecht-39426856/chitat-onlayn/>
3. «Однажды» Лаборатория: «Это ее дело. 10 историй о том, как делать бизнес» [Текст] / Лаборатория «Однажды» - Издательство «Эксмо», 2020. – 103б. <https://files.catbox.moe/pvfcqm.pdf>
4. Ершова И.В. «Женское предпринимательство: от эмпирики и доктрины к правовому регулированию» <https://cyberleninka.ru/article/n/zhenskoe-predprinimatelstvo-ot-empiriki-i-doktriny-k-pravovomu-regulirovaniyu>